

Investigació a l'atenció primària de Mallorca

M. Esteva, J. Ripoll, S. March, A. Leiva M. Guillén, E. Torres,
C. Vidal, X. Llabrés, J. Llobera

Unitat d'Investigació d'Atenció Primària de Mallorca
Servei de Salut de les Illes Balears

Resum

La recerca a l'atenció primària a Espanya és escassa. A Mallorca, fa 20 anys es va crear la Unitat d'Investigació d'Atenció Primària, una de les poques reconegudes per l'Institut de Salut Carles III (ISCIII). Es presenten els resultats dels anys 2009-2010 de la Unitat d'Investigació. Amb relació a les estructures de recerca d'àmbit estatal, forma part del Consorci de Suport a la Investigació Biomèdica en Xarxa (més conegut per CAIBER), juntament amb l'Hospital Universitari Son Espases. També participa en una xarxa temàtiques d'investigació cooperativa sanitària (RETIC), concretament la Xarxa d'Investigació d'Activitats Preventives (redIAPP) amb tres grups competitiu propis dels onze acreditats per l'ISCIII; i pertany a l'Institut Universitari d'Investigació en Ciències de la Salut (IUNICS).

Al llarg d'aquests dos anys s'ha participat en 42 projectes competitiu (23 aprovats durant el període 2009-2010), la majoria amb finançament de l'ISCIII, i s'han fet 24 assaigs clínics i estudis observacionals promoguts per la indústria farmacèutica. El finançament extern aconseguit ha estat de 364.350 € l'any 2009 i de 498.750 € el 2010. S'han publicat 65 articles, 49 originals recollits a PubMed i 16 publicacions no originals. De les 32 publicacions recollides en el Science Citation Index, 22 han estat per damunt del segon quartil respecte al factor d'impacte de les revistes del seu grup. A més, s'han presentat 38 ponències i 171 comunicacions en congressos d'abast autonòmic, estatal i internacional.

L'activitat investigadora dels professionals de l'atenció primària mallorquins és important. De la tasca de la Unitat d'Investigació s'obtenen resultats científics rellevants, que ben segur contribueixen a millorar la qualitat clínica i a transferir resultats a l'assistència.

Conclusió: cal preservar les estructures de recerca en l'atenció primària per mantenir el lideratge a tot l'estat.

Paraules clau: Recerca, Atenció Primària

Abstract

Research on Primary Care (PC) in Spain is still scarce. A PC Research Unit has been created in Majorca 20 years ago, it was one of the few recognised by the Carlos III Health Institute (Instituto de Salud Carlos III, ISCIII) at that time.

We present the results of activity developed during 2009 and 2010 in Majorca Primary Care Research Unit. Regarding partnership in research structures, the Majorca Research Unit, together with the Son Espases University Hospital, pertains CAIBER, accredited by ISCIII; three groups have been accredited in the Cooperative Research Network (RETICS), concretely to the redIAPP (Preventive Activities Research Network). There is also a PC group in IUNICS. In the last two years the Unit has participated in 42 competitive projects (23 new ones), most of them funded by the ISCIII. The pharmaceutical industry has promoted 24 clinical trials and observational studies. External funds obtained were up to 873.100 €.

Sixty five articles have been published, 49 originals cited in PubMed and 16 non-original publications. From these publications, 32 are refereed by the Science Citation Index, 22 of them in the 1st-2nd quartile with a total impact factor = 94.54. In this period we recorded 38 conference presentations and 171 communications. Research activity of the Majorcan PC professionals is important. The task developed by the Research Unit and it's researchers obtained valuable scientific results and attract research resources compared with the small investment done by health authorities. Research results obtained, clearly promote the improvement of clinical quality and the transference of results to clinical practice.

Conclusions: structures for research in primary care must be preserved to maintain the national leadership.

Key words: Research, Primary Care

Correspondencia

Carme Vidal - Unidad de Secuenciación.
 Modulo J. Planta +2. Espacio 650
 Hospital Universitari Son Espases
 Ctra. de Valldemosa 79
 Palma de Mallorca - 07010
 mariac.vidal@ssib.es
 T. 871205050 (ext. 65483)

Introducció

La investigació en el camp de l'atenció primària arreu del món encara té poc recorregut, com subratllava l'any 2003 l'editor de la revista *The Lancet*¹. A Austràlia, per exemple, els resultats d'un estudi mostren que la producció científica suposava només l'1 % de medicina interna o el 0,5 % de salut pública o l'1,6 % de cirurgia². Un altre treball mostrava que la despesa pública en recerca a l'atenció primària en països com Austràlia, Nova Zelanda, el Regne Unit o els Països Baixos suposa entre el 3 % i el 6 % de la despesa en investigació i desenvolupament en salut³. Tant és així que fins fa dos anys no es va reconèixer l'àrea "Primary Health Care" com a àrea de coneixement del Science Citation Index (SCI), concretament com a subàrea de "Medicine General and Internal". Fins a hores d'ara conté només tretze publicacions, amb un factor d'impacte mitjà d'1,46 l'any 2010.

A Espanya tampoc no s'han aconseguit resultats considerables en recerca, tot i l'important desenvolupament de l'atenció primària en els darrers trenta anys i la important massa de professionals sanitaris adscrits en aquest àmbit. Les primeres estructures de recerca en l'atenció primària a l'estat aparegueren a començament dels anys 80 amb la creació de les unitats docents de formació d'especialistes en medicina familiar i comunitària⁴⁻⁵. La recerca de la pediatria extrahospitalària i d'infermeria són encara més recents⁶⁻⁴. Paral·lelament, la revista *Atención Primaria*, fundada l'any 1983 sota l'auspici de la Societat Espanyola de Medicina Familiar i Comunitària (SEMFIC), la primera revista espanyola de l'atenció primària amb articles originals, no ha obtingut factor d'impacte fins l'any 2009⁸.

Així doncs, els indicadors de recerca sanitària com ara els projectes competitiu finançats, els fons aconseguits, les publicacions i el factor d'impacte d'aquestes i els recursos humans destinats a la recerca no

han superat mai el 3 % del total de la despesa en recerca a Espanya⁹. Alguns trets específics de l'entorn de l'atenció primària han estat identificats com impediments perquè la recerca prosperi. Cal destacar, entre d'altres, la gran dispersió dels equips que dificulta la creació de grups de recerca, l'alta pressió assistencial, la falta de suport d'estructures d'investigació sòlides i, finalment, la poca integració de l'especialitat de medicina de família en els medis acadèmics.

A l'atenció primària de Mallorca es va crear fa més de vint anys una unitat de recerca específica, cosa que ha permès superar amb escreix el 3 % en la majoria d'indicadors de recerca sanitària i ha fet destacar les Illes Balears per damunt de la majoria de les altres comunitats autònomes. L'objectiu d'aquest document és presentar la situació de la investigació en l'atenció primària de Mallorca entre 2009 i 2010 i esbossar les línies principals de recerca¹⁰⁻¹¹.

Estat actual de la investigació

Estructures d'investigació a l'atenció primària de Mallorca

La recerca en l'atenció primària es desenvolupa principalment a l'entorn de la Unitat d'Investigació d'Atenció Primària de Mallorca, creada l'any 1990 i reconeguda per l'Institut de Salut Carles III (ISCIII) des de 1993, quan entrà a formar part de la Xarxa d'Unitats d'Investigació (Red de Unidades de Investigación, REUNI)¹². Des del començament està formada com una unitat clínicoepidemiològica amb l'objectiu de promoure i facilitar la recerca de qualsevol dels gairebé dos mil professionals dels quaranta-cinc centres de salut o altres estructures de l'atenció primària de Mallorca, a més de desenvolupar recerca pròpia.

Durant el període 2009-2010 la Unitat ha comptat amb nou professionals dedicats a la recerca a jornada completa: una metgessa tècnica de salut pública, una estadística, un sociòleg, un epidemiòleg, dues infermeres, dues psicòlogues i una administrativa. També ha comptat amb dedicacions parcials de personal assistencial i del Gabinet Tècnic. Aquesta multidisciplinarietat en la composició de l'equip dona una oportunitat interessant de fer abordatges innovadors dels problemes d'investigació. La majoria del personal de la Unitat es finança per mitjà del programa del CAIBER o de grups de la RETIC de l'ISCIII.

Vincles i convenis amb altres institucions

Una de les línies estratègiques principals que ha mantingut la Unitat és crear vincles i col·laboracions amb professionals sanitaris. Així doncs, a partir de l'any 2003 es formà un grup d'investigació a l'atenció primària en el si de l'Institut Universitari d'Investigació en Ciències de la Salut (IUNICS), de la Universitat de les Illes Balears (UIB).

Des de l'any 2001 forma part com a promotora i fundadora de la Xarxa d'Investigació en Activitats Preventives i de Promoció de la Salut (Red de Investigación en Actividades Preventivas y de Promoción de la salud, redIAPP), una xarxa temàtica d'investigació cooperativa (RETIC) de l'ISCIII13-14. Dels onze grups d'aquesta xarxa acreditats a tot Espanya, tres pertanyen a les Illes Balears. Els investigadors principals de cada una de les línies de recerca (prevenció i atenció del càncer, prevenció cardiovascular, i salut mental) formen part de la direcció de la redIAPP, i un dels investigadors principals també participa en la Junta de Govern. A més, des de 2008 la Unitat d'Investigació està adscrita al Consorci de Suport a la Recerca Biomèdica en Xarxa (Consorcio de Apoyo a la Investigación Biomédica en Red, CAIBER), promogut per l'ISCIII, i forma part de la Unitat Central d'Investigació Clínica (UCICEC) conjuntament amb l'Hospital Universitari Son Espases. També es mantenen vincles amb altres estructures de recerca i institucions, sobretot mitjançant els CIBER, la RETIC, societats científiques i instituts de recerca sanitària. D'altra banda, es col·labora de manera natural amb els investigadors de la UIB i amb la Direcció General de Salut Pública del Govern de les Illes Balears, i també amb els hospitals.

Els recursos obtinguts es gestionen des de la Fundació Mateu Orfila i la Fundació d'Investigació

en Salut de les Illes Balears. Una part dels costos indirectes (overheads) dels recursos obtinguts els gestiona la Gerència d'Atenció Primària, que els reinverteix a contractar substituïts per als professionals assistencials investigadors amb la finalitat d'alliberar temps per a la recerca.

Línies de recerca

La recerca desenvolupada en l'atenció primària suposa un camp molt vast de coneixement, com la disciplina mateixa, en el qual concorren múltiples interessos científics. Un dels focus centrals són les activitats preventives i de promoció de la salut, en les quals es treballa especialment en dues àrees temàtiques molt definides: càncer i malalties cardiovasculars. Aquestes línies les desenvolupen alguns dels grups acreditats a la redIAPP que queden resumides a la Taula 1. També s'ha encetat una nova línia en el camp de la salut pública (determinants de la salut), liderada des de la Conselleria de Salut, Família i Benestar Social. Per una altra banda, els problemes de salut mental són objecte de la recerca des de fa temps, sobretot pel que fa a l'abús de psicofàrmacs i altres trastorns prevalents atesos a l'atenció primària. Dues línies més es van consolidant: en primer lloc, una línia sobre malalties respiratòries, que sense tanta continuïtat va desenvolupant diferents projectes propis i en col·laboració amb el centre de recerca en malalties respiratòries Caubet-CIMERA; en segon lloc, la línia de malalties infeccioses està agafant un pes considerable a nivell de la comunitat i per la participació en estudis multicèntrics d'abast espanyol i europeu.

En darrer terme, es gestiona una miscel·lània de projectes que a la llarga poden quallar amb línies estables de recerca referits a altres problemes de salut prevalents o aspectes d'avaluació dels serveis de l'atenció primària, entre els quals té una rellevància especial el tema de les cures d'infermeria.

Resultats

En el període 2009-2010 s'han desenvolupat 41 projectes competitius. D'aquests, 18 havien aconseguit finançament en anys anteriors i la resta han estat finançats els anys 2009 o 2010, majoritàriament per l'ISCIII i alguns per mitjà de la convocatòria interna del Servei de Salut. Per una altra banda, s'han duit a terme 24 assaigs clínics i estudis observacionals promoguts per la indústria farmacèutica.

Línies de recerca	Investigador principal i/o responsable a l'atenció primària
1. Prevenció i atenció al càncer	Magdalena Esteva
2. Prevenció de malalties cardiovasculars	Fernando Rigo
3. Salut mental	Miquel Roca / Caterina Vicens
4. Problemes de salut respiratoris	Miguel Román
5. Promoció de la salut	Elena Cabeza / Sebastià March
6. Atenció i cures a altres problemes de salut prevalents	Clara Vidal i altres
7. Malalties infeccioses	Javier Arranz

Taula 1. Línies principals de recerca

En la taula 2 figuren els resultats principals pel que fa als projectes competitiu i a les publicacions que s'han desenvolupat en el període 2009-2010. Pel que fa a la difusió de la recerca durant aquests anys, s'han publicat 49 articles originals en revistes científiques indexades a PubMed i 16 publicacions no originals. Dels articles publicats, 32 s'han recollit a l'SCI. Respecte a la distribució del factor d'impacte d'aquests en el seu grup, 10 han correspost al 1r quartil, 12 al Q2, 3 al Q3 i 7 al Q4. També s'han presentat 38 ponències i 171 comunicacions a congressos d'abast autonòmic, estatal i internacional. El finançament extern aconseguit ha estat molt important (364.350 € l'any 2009 i 498.750 € el 2010).

Línia de recerca sobre prevenció i atenció del càncer

L'atenció primària té un important paper en l'atenció del càncer, especialment en la prevenció primària d'aquest, en què s'intenta actuar sobre les exposicions evitables —com el tabac— o en el cribratge o la prevenció secundària en els casos dels tumors en què hi ha una evidència clara d'efectivitat (p. ex., els de mama i els col·rectals). En la majoria dels casos, el metge de família és el primer referent quan el pacient presenta els primers símptomes de càncer; per tant, és qui orienta el cas i pren les primeres decisions per assolir el diagnòstic definitiu i evitar demores innecessàries. També l'atenció primària té un paper important quan el càncer progressa a un estat avançat i l'única via terapèutica és la pal·liativa.

En aquest sentit, des de fa vint anys s'ha desenvolupat una línia sostinguda de recerca sobre el càncer. Inicialment es va dirigir a la recerca sobre l'atenció pal·liativa i la fase terminal de pacients amb càncer, que fou l'objecte de la tesi de qui aleshores era el cap de la Unitat d'Investigació d'Atenció Primària. Posteriorment s'han derivat altres projectes sobre la fase terminal o sobre l'ús de serveis en la fase més avançada de la malaltia.

Línies d'investigació	Projectes finançats 2009-2010		Publicacions 2009-2010	
	Actius previs	Nous 2009-2010	Articles SCI*	Factor d'impacte
Prevenció i atenció al càncer	9	14	9	26,283
Prevenció cardiovascular	3	4	6	31,376
Problemes de salut mental	5	4	7	15,24
Problemes de salut respiratoris	1	1	2	10,481
Atenció i cures a altres problemes de salut prevalents	—	—	4	7,37
Promoció de la salut i altres	1	—	4	5,121
TOTAL	19	23	32	96,538

* SCI: Science Citation Index

Taula 2. Projecte i publicacions

Aquesta línia ha rebut un fort impuls des de 2001 amb l'acreditació del grup de recerca en investigació en serveis i càncer en el si de la redIAPP (RETIC), cosa que ha implicat disposar d'un contracte de personal de suport a la investigació i de fons per fer reunions amb altres grups d'arreu de l'estat. La línia de recerca sobre el càncer té una vessant multidisciplinària i es duu a terme amb la col·laboració d'oncòlegs, de personal d'infermeria i de la Conselleria de Salut, Família i Benestar Social (programa poblacional de detecció precoç de càncer de mama, registre del càncer i serveis de promoció de la salut).

Com a conseqüència de la col·laboració amb els oncòlegs iniciada amb l'estudi de la fase terminal del càncer, es va encetar una sublínia de recerca sobre la demora diagnòstica del càncer. La demora diagnòstica pot tenir conseqüències importants en els casos dels tumors en els quals es coneix que la detecció precoç pot augmentar la supervivència, com ara el càncer de mama. En aquest sentit, s'ha fet una revisió sistemàtica referida a la influència de la demora diagnòstica en l'estadi i la supervivència dels casos de càncer de còlon i de recte, que ha derivat en diverses publicacions i una tesi doctoral. Com a continuació, s'han iniciat dos estudis multicèntrics (actualment en actiu) amb altres grups de l'estat i de la redIAPP, cosa que ha permès disposar d'una cohort de mil pacients amb càncer col·rectal i fer-ne el seguiment durant cinc anys.

Pel que fa a la recerca en la prevenció secundària del càncer, es treballa primordialment per entendre els factors que determinen la resposta poblacional al cribratge dels càncers de mama i col·rectal. En aquest sentit, s'ha fet l'adaptació i la validació d'un instrument de mesura sobre barreres en la participació en activitats de prevenció secundària del càncer de mama. També ha donat lloc a diversos articles i a una tesi doctoral l'any 2009.

Aquesta línia també inclou projectes per avaluar l'efectivitat de les intervencions no farmacològiques des

de l'atenció primària per abandonar el consum de tabac, que és el factor de risc més important per contereure un càncer, concretament la comparació de l'efectivitat d'intervencions individuals amb relació a les intervencions grupals. Actualment hi ha dos estudis en aquesta línia: un assaig clínic per avaluar l'abandonament del tabac després d'un mesurment del risc individual com és la cooximetria i un estudi observacional per avaluar l'impacte de la Llei antitabac en les actuacions dels professionals sanitaris de l'atenció primària per promoure l'abandonament de l'hàbit tabàquic.

Línia de recerca sobre prevenció cardiovascular

La línia d'investigació sobre la prevenció cardiovascular es va crear fa més de deu anys a causa de la necessitat de saber el motiu de la sobremortalitat per malalties cardiovasculars reflectida en les estadístiques de les Illes Balears. Ara es pot afirmar que, tot i que les malalties cardiovasculars són la primera causa de mort, no hi ha tal excés de mortalitat i que els indicadors de les Illes Balears segueixen la tendència de la resta de l'estat. Aquesta línia ha rebut un impuls important des de 2001 amb l'acreditació del grup de recerca en malalties cardiovasculars en el si de la redIAPP, cosa que ha implicat disposar d'un contracte de suport a la investigació i de recursos per permetre la recerca cooperativa amb grups d'arreu de l'estat.

D'aleshores ençà, un dels focus centrals de la línia ha estat la recerca en la prevalença dels factors de risc cardiovasculars clàssics per mitjà de l'estudi COR-SAIB¹⁵ que, pel rigor demostrat, ha estat uns dels referents arreu de l'estat. L'estudi CORSAIB, juntament amb nou dels millors estudis poblacionals espanyols sobre malalties cardiovasculars, han format el metaestudi DARIOS, que constitueix la primera font de coneixement de la prevalença real dels factors de risc cardiovasculars d'aquest començament de segle a tot l'estat. Darrerament s'ha ampliat a l'estudi dels factors de risc cardiovascular emergents i actualment està en la fase de publicació dels resultats sobre els marcadors genètics, els biomarcadors hematològics i la síndrome metabòlica. En aquesta línia està en marxa l'estudi multicèntric MARK per a la classificació de pacients de risc cardiovascular intermedi, en el qual s'utilitzen proves de millor valor predictiu de les malalties cardiovasculars. Finalment s'investiga sobre la reducció del risc cardiovascular per mitjà d'intervencions per millorar

l'adherència terapèutica als fàrmacs antihipertensius.

Línia de recerca sobre problemes de salut mental

És una línia més recent que les anteriors, liderada des de la UIB i que agrupa investigadors de l'atenció primària, dels hospitals i de la Universitat. La línia ha rebut el reconeixement de l'ISCIII amb l'acreditació del grup en el si de la redIAPP, cosa que ha permès impulsar la recerca cooperativa del grup i fer que l'àrea de salut mental sigui una de les més competitives de la redIAPP.

Des de l'atenció primària es lideren principalment projectes sobre l'ús de psicofàrmacs i l'avaluació d'intervencions per a l'abandonament de les benzodiazepines. Aquesta sublínia ha donat com a resultat diverses publicacions i una tesi doctoral durant l'any 2011. Actualment es coordina un assaig clínic multicèntric finançat per l'ISCIII sobre dues estratègies per a l'abandonament de les benzodiazepines.

Una altra de les sublínies de recerca se centra en l'abordatge i maneig de la depressió. En aquest sentit, es participa tant en projectes locals com en projectes multicèntrics espanyols i europeus. Un dels resultats més rellevants —a causa del caràcter translacional— és l'obtenció d'una equació de predicció de la depressió de la població atesa a l'atenció primària. Així mateix, el grup investiga sobre la cura dels trastorns somatoformes, una de les causes més importants d'hiperfrequentació a les consultes de l'atenció primària.

Línia de recerca sobre problemes respiratoris

El grup de salut de recerca sobre els problemes respiratoris ha fet una tasca formativa i investigadora important en l'atenció primària de Mallorca, en col·laboració amb societats científiques i amb el Centre Internacional de Medicina Respiratòria Avançada (Fundació Caubet-CIMERA Illes Balears). Té el reconeixement com a grup emergent de la Direcció General de Recerca, Desenvolupament i Innovació. Sobretot ha investigat sobre la malaltia pulmonar obstructiva crònica (MPOC), primer en el marc d'un projecte finançat per la Fundació Marató TV3 i després en altres estudis, com ara "Pulmons Sans a les Illes Balears" (PULSAIB). També participa amb el grup de càncer en la recerca sobre l'avaluació d'estratègies per a l'abandonament de l'hàbit tabàquic.

Línia de recerca sobre promoció de la salut

Aquesta línia centra el focus d'interès en la recerca sobre les pràctiques preventives i la promoció de la salut. Es fa en col·laboració amb la Societat Espanyola de Medicina Familiar i Comunitària, amb l'Associació Balear d'Infermeria Comunitària i amb la Conselleria d'Educació, Cultura i Universitats. Un punt central de recerca es refereix a entendre els mecanismes que promouen la implementació d'accions de participació comunitària en salut des de l'atenció primària. S'ha obtingut finançament per a dos estudis, un dels quals s'anomena "Aproximación a la situación de las actividades comunitarias en atención primaria de salud en el estado español", encarregat per l'Agència de Qualitat del Ministeri de Sanitat i Consum, el resultat del qual han estat un informe i dos articles (en l'informe es varen elaborar propostes per impulsar les activitats comunitàries en el si de l'atenció primària). L'altre estudi per al qual s'ha obtingut finançament és l'estudi frAC, relatiu als factors relacionats amb el desenvolupament d'activitats comunitàries, que intenta aprofundir en les barreres i els facilitadors perquè els professionals desenvolupin tasques de promoció de la salut a la comunitat i descriure què es fa avui en dia a Espanya.

Un altra aportació és aprofundir en la recerca sobre les desigualtats en la salut, que és una problemàtica important des del punt de vista de la promoció de la salut, ja que les classes més baixes són les que presenten més mortalitat i desavantatges relatives a la salut.

Línia de recerca sobre atenció i cures d'altres problemes de salut prevalents

Aquesta línia tracta problemes de salut diversos, en els quals s'investiga des de fa temps, entre els quals destaquen els problemes osteomusculars (p. ex., lumbàlgies). En aquesta línia es participa en múltiples estudis de la Xarxa de Dolences de l'Esquena (Red de Dolencias de la Espalda, REIDE), promoguda per la Fundació Kovacs.

Els professionals de la infermeria de la Unitat lide-ren importants projectes sobre la incontinència urinària i sobre la prevenció i el tractament de les úlceres per pressió, que han desembocat en diversos projectes. Són membres de la Unitat de Coordinació i Desenvolupament de la Investigació en Infermeria (INVESTEN), dependent de l'ISCIII, i formen part

del grup de Joana Briggs, que impulsa la formació i la realització de revisions sistemàtiques en el camp de la infermeria.

Línia de recerca sobre malalties infeccioses

Des de fa uns anys s'ha format un grup emergent que treballa en la recerca sobre les malalties infeccioses ateses a l'atenció primària i els tractaments que s'hi apliquen. Com a conseqüència de la col·laboració dels investigadors amb el grup de malalties infeccioses de la SEMFIC s'han iniciat diversos projectes multicèntrics —tant observacionals com assaigs clínics—, centrats a avaluar les estratègies d'implementació de la prescripció adequada d'antibiòtics i la prevenció de resistències. Aquesta col·laboració s'estén també a la participació en estudis europeus.

Una segona línia encetada pel grup té relació amb la recerca sobre malalties infeccioses importades com a conseqüència de la immigració de països d'alta prevalença o per viatgers.

Discusió

La necessitat de la investigació en l'atenció primària és evident: és necessari generar coneixement propi i cercar les millors respostes a la incertesa actual per mitjà de la recerca¹⁰. Desconeixem l'efectivitat de moltes de les intervencions que es fan en l'atenció primària; a més, determinats estadis d'algunes malalties només s'atenen a l'atenció primària. Per una altra banda, tenim l'oportunitat d'investigar en salut, és a dir, els ciutadans en el seu entorn familiar i social natural amb tots els factors i els condicionants existents. A més a més, la posició de l'atenció primària com a porta d'entrada del sistema sanitari i la longitudinalitat de l'atenció la situen en un lloc privilegiat per investigar els aspectes que requereixen fer un seguiment dels pacients, conèixer la història natural i els condicionants de la majoria de les malalties. El tímid reconeixement dels valors de la investigació en l'atenció primària ha estat el resultat de l'observació que la investigació de qualitat en aquest context presenta un gran potencial d'influència en la pràctica clínica. La investigació en l'atenció primària està marcant la diferència en àrees com la prevenció de la hipertensió i les malalties cardiovasculars¹⁶⁻¹⁷, la gestió de malalties que difícilment arriben als hospitals (faringitis, otitis, lumbàlgia, asma...)¹⁸; el prediag-

- Enllaços entre professionals assistencials i investigadors.
- Participació dels professionals assistencials en l'elaboració dels projectes i en la valoració dels resultats.
- Establiment de vincles permanents amb les universitats.
- Coordinació de les estructures de gestió de l'atenció primària amb les xarxes d'investigació per assegurar la rellevància dels projectes per les necessitats assistencials.
- Creació d'una estructura estable de recursos humans dedicats a la promoció de la investigació a l'atenció primària.
- Formació per als professionals sanitaris relacionada amb la investigació.
- Implementació d'un sistema per remunerar els centres i els professionals per mitjà d'incentius o del finançament de projectes. Els organismes finançadors han d'incloure un pressupost en les sol·licituds de finançament de projectes per tal de compensar els centres pels costos de participació com són els serveis d'admissió i garantir el reclutament de pacients i evitar que es retin del l'estudi.

Taula 3. Elements essencials per al desenvolupament de la investigació a l'atenció primària

nòstic de malalties greus, com el càncer¹⁹⁻²⁰; la gestió de problemes crònics, com ara la diabetis i la insuficiència cardíaca²¹, i els estudis epidemiològics²². Així mateix, l'atenció primària ha pres el lideratge en el desenvolupament de la metodologia d'investigació clínica per avaluar l'efectivitat d'intervencions complexes²³.

Per tot això, a Espanya cal implementar mecanismes per promoure la investigació d'alta qualitat, com han fet altres estats que estan en una posició més avançada, cosa que es fa palesa en la taula 3²⁴⁻²⁷.

Dels resultats presentats s'extreu la importància de l'activitat investigadora que es duu a terme a l'atenció primària de Mallorca. El finançament extern aconseguit és considerable, fet que queda palès en la quantitat de projectes competitiu duits a terme i en les publicacions.

La participació recent en estructures de recerca cooperativa ha suposat un impuls molt considerable, que ha augmentat els fons per a la recerca, tant de projectes com de recursos humans. La visibilitat dels investigadors de l'atenció primària pel que fa als resultats de la recerca ambiciosos, aplicables a la pràctica clínica, fan de la recerca en l'atenció primària una realitat esperançadora en un entorn difícil. La seva integració en un futur Institut de Recerca Sanitària de les Illes Balears com es recolleix en el Pla Estratègic de la Comunitat Autònoma pot devenir una oportunitat clara de promoció de la recerca²⁹⁻³⁰.

Com a conclusió, es pot afirmar que la recerca en l'atenció primària de Mallorca és una realitat que any rere any agafa més volada, a pesar de les dificultats de fer recerca en aquest nivell assistencial. S'han assolit objectius establerts des de fa anys referits, per exemple, a aconseguir que els resultats científics obtinguts fossin visibles per a la comunitat científica en les mateixes condicions que altres especialitats, i a

obtenir finançament competiu per a cada projecte. Ara cal continuar en aquesta línia i millorar la transferència de resultats a la clínica de manera més evident, incorporant professionals mèdics a la Unitat i avançant en la proporció dels investigadors assistencials. Els resultats obtinguts són un actiu que sobreviu gràcies a l'esforç diari i a l'expertesa d'uns quants; però la recerca en un medi hostil com l'atenció primària és extremadament fràgil i pot decaure fàcilment si es perden recursos. Aquest fet suposaria la pèrdua d'un referent d'identitat pròpia de la recerca sanitària a les Illes Balears.

Bibliografia

1. The Lancet. Is primary-care research a lost cause?. Lancet 2003;361:977.
2. Askew DA, Glasziou PP, Del Mar CB. Research output of Australian general practice: a comparison with medicine, surgery and public health. Med J Aust. 2001;178:77-80.
3. McAvoy BR. Primary care research – What in the world is going on? MJA. 2005;183:110-2.
4. Pedrera V; Gil V; Orozco D. Unidades de investigación y docencia de apoyo a la gestión en atención primaria. Aten Primaria 2003; 32:361-65.
5. Thomás V, Puig B, Pareja A, Llobera J. El residente de Medicina Familiar y Comunitaria ante su especialización (I). Rev San Hig Pub 1990;64:49-60.
6. Díaz-Vázquez CA La investigación pediátrica en atención primaria. Bol Pediatr 2003; 43:1-2.
7. Moreno-Casbas, T, Fuentelsaz-Gallego C, González-María E, Gil de Miguel A. Barreras para la utilización de la investigación. Estudio descriptivo en profesionales de enfermería de la práctica clínica y en investigadores activos. Enfermería clínica 2010; 20:153-64.
8. Martín Zurro A, Gené J, Jiménez C, Batalla C. Atención primaria en el Science Citation Index Expanded. Aten Primaria. 2008;40:275-6.
9. Pons JMV (coordinación), Navarro MD (redacción), Albert X, Ausejo M, Bolibar B, Díaz CA, Fernández MI, Gómez de la Cámara A, Grandes G, Llobera J, March JC, Monreal A, Pulpón A, Segura A. La investigación en atención primaria. Barcelona: Agència d'Avaluació de Tecnologia i Recerca Mèdiques. CatSalut. Departament de Salut. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 2004.
10. Sánchez-Celaya M. Investigación en atención primaria: continuar avanzando. Aten Primaria 2008; 40:3-4.
11. Llobera Cánaves J. Reflexionando sobre los obstaculos en la investigación de atención primaria. Opinión de los investigadores. En: Documentos de trabajo sobre investigación en Atención Primaria. Grupo de trabajo sobre investigación en atención primaria. Fondo de Investigación Sanitaria. Madrid 1996.

12. Llobera J, Tamborero G, Pareja A, Esteva M. La Red de Unidades de Investigación y la atención primaria de salud. *Aten Primaria* 1996; 17:128-36.
13. Bolívar B, Grandes G, Llobera J, Bellón JA. La red de investigación en actividades y promoción de la salud: un reto para la atención primaria. *Aten Primaria* 2007;39:633-5.
14. Fernández I, Bolívar B, Grandes G, Llobera J, Fernández C y Martín Zurro A. Redes temáticas de investigación cooperativa. *Aten Primaria* 2003;32: 505-8.
15. Rigo Carratalà E, Frontera Juan G, Llobera Cànaves J, Rodríguez Ruiz T, Borràs Bosch I, Fuentespina Vidal E. Prevalence of cardiovascular risk factors in the Balearic Islands (CORSAIB Study)]. *Rev Esp Cardiol* 2005;58:1411-9.
16. Wing LM, Reig CM Ryan P et al. A Comparison of outcomes with angiotensin-converting enzyme inhibitors and diuretics for hypertension in the elderly. *N Engl J Med* 2003;348:583-92.
17. Grandes G, Sanchez A, Sanchez-Pinilla RO, Torcal J, Montoya I, Lizarraga K, Serra J; PEPAF Group. Effectiveness of physical activity advice and prescription by physicians in routine primary care: a cluster randomized trial. *Arch Intern Med* 2009;169:694-701.
18. Little P, Gould C, Williamson I et al. Reattendance and complications in a randomised trial of prescribing strategies for sore throat: medicalising effect of prescribing antibiotics. *BMJ* 1997;315:350-2.
19. Hamilton W, Sharp D. Diagnosis of colorectal cancer in primary care: the evidence base for guidelines. *Fam Pract* 2004;21:99-106.
20. Kinmonth AL, Woodstock A, Griffin S et al. Randomised trial of patient centred care of diabetes in general practice: impact on current wellbeing and future disease risk. The diabetes care from diagnosis research team. *BMJ* 1998;317:1202-8.
21. Jolly K Bradley F, Sharp S et al. Randomised trial of follow up care in general practice of patients with myocardial infarction and angina: final results of the Southampton heart integrated care project (SHIP). *BMJ* 1999;318:706-11.
22. King M, Walker C, Levy G et al. Development and validation of an international risk prediction algorithm for episodes of major depression in General Practice Attendees. *Arch Gen Psychiatry* 2008;65:1368-76.
23. Bradley F, Wiles R, Kinmonth A, Mant D, Gantley M. Development and evaluation of complex interventions in the health services research: case study of the south hampton heart integrated care Project. *BMJ* 1999; 318:711-5.
24. The Lancet. Collaboration in primary-care research. *Lancet* 2009;373:186.
25. American Academy of Family Physicians www.aafp.org/online/en/home/clinical.html (accés, setembre 2010).
26. Medical Research Council. <http://www.mrc.ac.uk/About/index.htm>(acceso (setembre 2010).
27. The North Toronto Primary Research Network. www.dfcm.utoronto.ca/research.htm (accés setembre 2010).
28. Grandes G, Llobera J, March JC, Monreal A, Pulpón A, Segura A. La investigación en atención primaria. Barcelona: Agència d'Avaluació de Tecnologia i Recerca Mèdiques. CatSalut. Departament de Salut. Generalitat de Catalunya. Diciembre de 2004.
29. Carrasco M. El futuro de la investigación en el Sistema Nacional de Salud. *Rev Adm Sanit* 2007; 5:237-57.
30. Conselleria de Salut i Consum. Direcció General d'Avaluació i Acreditació. Pla estratègic de les illes Balears d'investigació en salut 2010-2013. Conselleria de Salut i Consum. Palma de Mallorca 2010.

